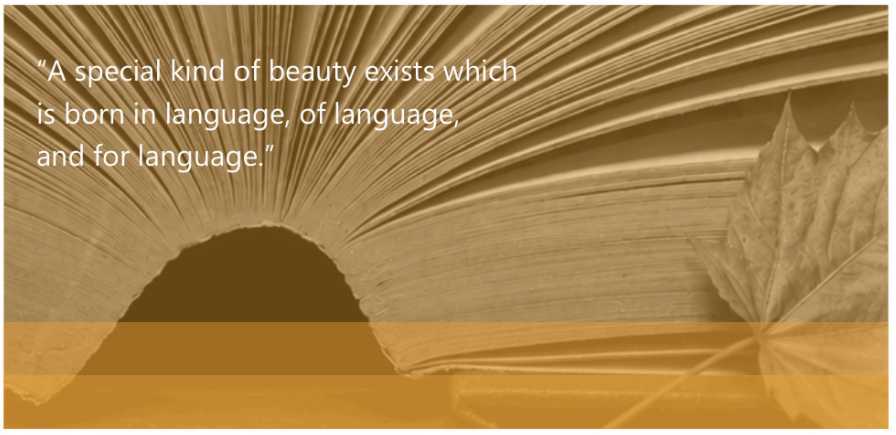
VOLUME 10, OCTOBER 2026
ISSN: 3060-4958

The Lingua Spectrum

UZBEKISTAN STATE WORLD
LANGUAGES UNIVERSITY

MORE INFO:

www.lingvospektr.uz

t.me/thelinguaspectrum

CONTENTS

LINGUISTICS		**4**
Sulaymanova N.J.	A comparative analysis of the cognitive-semantic features of conceptual metaphors in English and Uzbek	5
Allayarova M.T.	Linguocognitive and linguocultural features of figurative toponyms in Uzbek and English	13
Tashpulatova Sh.Z.	Linguopsychological Foundations of the Expression of Mental States in English and Uzbek	20
Rakhimova U.S.	The poetics of the mother image in 19th-century English novels: the interpretation of biological and surrogative motherhood	27
Umarova Sh.I.	Combinatorial properties of collocations	33
Suvanova Kh.B.	Linguocognitive and pragmatic features of female inner speech: a comparative analysis of V. Woolf's "Mrs Dalloway" and O. Hoshimov's "Ikki eshik orasi"	41
Pazilova N.M., Nancy M. Ackles	National-cultural code and the linguistic construction of social identity in Jura Fozil's "The garden": A Linguopragmatic study	48
Saloxiddinov M.Sh.	Article title: cognitive-axiological features and linguocultural representation of the family concept in Uzbek and English	61
Kosheva D.Kh.	Linguocultural analysis of oral discourse: key parameters and methodological cautions	72
Jo'rayeva N.S.	Semantic gradation and stylistic differentiation of verbs expressing smiling in English and Uzbek	81
Abdulkhaeva M.M.	The role of paragraphemic devices in the theoretical and stylistic analysis of written discourse	87
Pazilova N.M., Makhmudova M.N.	Abdurauf Fitrat's term-formation principles and the semantic-functional adaptation of artificial intelligence terms into Uzbek	93
Pazilova N.M., Imomova Z.M.	Speech strategies and gender roles in Abdurauf Fitrat's family discourse: a linguopragmatic analysis of "Oila"	100
Shakurova N.Kh.	National-cultural and cognitive features of the concept "Mother" in English and Uzbek	107
Abdujalilov M.I.	The linguistic nature of lexical units denoting attributes in Uzbek and Russian	117
Chulliyev N.A.	The theoretical foundations of constructing and expressing collective knowledge in political discourse	128
Song D.	Multilingual guided interpretation mechanisms for foreign tourists in living museums: A case study of the Konigil Tourism Village in Samarkand	138

Article title: cognitive-axiological features and linguocultural representation of the family concept in Uzbek and English

Saloxiddinov Manuchexr Sharofiddinovich
saloxiddinov_m@mail.ru
PhD, Associate Professor,
Samarqand State Institute of Foreign Languages

Annotation *This article examines the cognitive structure, axiological content, and linguocultural representation of the FAMILY concept in Uzbek and English. The study aims to identify how family relations and values such as care, responsibility, solidarity, belonging, and intergenerational continuity are conceptualized through linguistic expressions. The analysis combines conceptual interpretation, semantic component analysis, cross-linguistic comparison, and contextual reading. Uzbek expressions including oila, xonadon, ro'zg'or, ota-ona, and farzand are compared with English family, home, household, parents, and children. Proverbs and conventional expressions are interpreted through prototype structures, frames, conceptual metaphors, and evaluative oppositions. The discussion identifies a shared conceptual core involving emotional closeness, protection, mutual obligations, and social belonging. Selected expressions also display different semantic emphases concerning respect across generations, individual autonomy, and the symbolic meaning of domestic space. These observations are treated as tendencies within the selected examples rather than fixed properties of entire cultures. The findings may inform contrastive semantics, linguocultural studies, translation, and intercultural communication. Particular attention is paid to the distinction between lexical meaning, conceptual interpretation, and social prescription.*

Keywords *Family concept, cognitive semantics, axiology, linguoculture, frame, phraseology, contrastive analysis*

O'zbek va ingliz tillarida oila konseptining kognitiv-aksiologik xususiyatlari va lingvomadaniy voqelanishi

Saloxiddinov Manuchexr Sharofiddinovich
saloxiddinov_m@mail.ru
PhD, Dotsent,
Samarqand davlat chet tillar instituti

Annotatsiya *Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillarida OILA konseptining kognitiv tuzilishi, aksiologik mazmuni va lingvomadaniy voqelanish mexanizmlari qiyosiy jihatdan tadqiq etiladi. Tadqiqotning maqsadi oila haqidagi bilimlarning til birliklarida qanday konseptuallashishini, qarindoshlik munosabatlari, mehr, mas'uliyat, birdamlik va avlodlar davomiyligi kabi qadriyatlarning baholovchi mazmunini aniqlashdan iborat. Ishda konseptual tahlil, semantik komponentlarga ajratish, qiyosiy-tipologik kuzatish va kontekstual talqin usullaridan foydalaniladi. O'zbek tilidagi oila, xonadon, ro'zg'or, ota-ona, farzand hamda ingliz tilidagi family, home, household, parents, children birliklari o'zaro qiyoslanadi. Maqol va barqaror birikmalar mazmuni prototip, freym, metafora va aksiologik oppozitsiyalar nuqtayi nazaridan sharhlanadi. Tahlil ikki tilda oilaning ijtimoiy yaqinlik, xavfsizlik va mas'uliyat bilan bog'liq umumiy konseptual yadrosi mavjudligini, ayrim birliklarda*

esa avlodlararo hurmat, shaxsiy mustaqillik va uy makoni bilan bog'liq turlicha semantik urg'ular kuzatilishini ko'rsatadi. Bunday farqlar mutlaq milliy xususiyatlar sifatida emas, tanlangan til materialidagi tendensiyalar sifatida baholanadi. Natijalar qiyosiy semantika, tarjimashunoslik va madaniyatlararo muloqot uchun qo'llanishi mumkin. Tadqiqotda xulosalarning doirasi tanlangan misollar bilan chegaralanishi, madaniyat haqidagi keng umumlashtirishlar esa korpus va sotsiologik dalillar bilan alohida tekshirilishi lozimligi ta'kidlanadi. Ushbu yondashuvda til birliklarining semantik chegaralari va ularning kontekstga bog'liq baholanishi farqlanadi.

Kalit so'zlar *Oila konsepti, kognitiv semantika, aksiologiya, lingvomadaniyat, freym, frazeologiya, qiyosiy tahlil*

Когнитивно-аксиологические особенности и лингвокультурная репрезентация концепта семья в узбекском и английском языках

Салохиддинов Манучехр Шарофиддинович
saloxiddinov_m@mail.ru
PhD, Доцент,
Самаркандский государственный институт иностранных языков

Аннотация *В статье рассматриваются когнитивная структура, аксиологическое содержание и лингвокультурная репрезентация концепта СЕМЬЯ в узбекском и английском языках. Цель исследования состоит в выявлении способов концептуализации семейных отношений и ценностных смыслов, связанных с заботой, ответственностью, близостью, взаимной поддержкой и преемственностью поколений. Используются методы концептуального и компонентного анализа, сопоставительного описания и контекстуальной интерпретации. Сопоставляются узбекские единицы oila, xonadon, ro'zg'or, ota-ona, farzand и английские family, home, household, parents, children. Пословицы и устойчивые выражения рассматриваются с точки зрения прототипических признаков, фреймовой организации, метафорических моделей и оценочных оппозиций. Анализ показывает наличие общего смыслового ядра, объединяющего представления о близости, безопасности, принадлежности и взаимных обязательствах. Вместе с тем в отдельных языковых единицах обнаруживаются различия в акцентах на межпоколенческом уважении, индивидуальной автономии и символике домашнего пространства. Эти наблюдения не трактуются как неизменные характеристики национальных культур: они ограничены отобранным материалом и требуют дополнительной корпусной проверки. Результаты могут использоваться в сопоставительной семантике, лингвокультурологии, переводоведении и практике межкультурной коммуникации. Отдельное внимание уделяется разграничению значения слова, концептуального содержания и социальной нормы, а также необходимости учитывать исторический и коммуникативный контекст. При этом разграничиваются словарные значения, контекстуальные оценки и культурные интерпретации.*

Ключевые слова *Концепт семьи, когнитивная семантика, аксиология, лингвокультура, фрейм, фразеология, сопоставительный анализ*

Oila inson hayotining biologik, ijtimoiy, huquqiy, ma'naviy va emotsional tomonlarini birlashtiruvchi ko'p qatlamli hodisadir. Tilshunoslik nuqtayi nazaridan oila faqat qarindoshlikni nomlovchi birlik emas, balki muayyan tajriba, ijtimoiy kutishlar va qadriyatlar tizimini uyushtiruvchi konsept sifatida o'rganiladi. OILA konseptini qiyoslashda lug'aviy ekvivalentlarni sanashning o'zi yetarli emas: ularning semantik maydoni, pragmatik qo'llanishi, metaforik ko'chishi va baholovchi funksiyasini birgalikda tekshirish talab etiladi.

Tadqiqotning dolzarbligi o'zbek va ingliz tillarida oila haqida so'zlash usullari o'xshash insoniy tajribani ifodalagan holda, ayrim leksik birliklarda turli konseptual urg'ularni yuzaga chiqarishi bilan bog'liq. Masalan, o'zbekcha xonadon va inglizcha household ba'zan bir xil referentga ishora qilsa-da, birinchisida nasl, oila muhiti va ijtimoiy munosabatlar, ikkinchisida esa bir xo'jalikda yashash va maishiy birlik belgilari kontekstga qarab faollashishi mumkin. Ushbu farqni qat'iy milliy stereotip emas, ma'no tarkibidagi ehtimoliy semantik yo'nalish sifatida tushunish kerak.

Maqolaning maqsadi OILA konseptining kognitiv-aksiologik tuzilishini aniqlash, o'zbek va ingliz tillaridagi nominativ, frazeologik va paremiologik ifodalarni qiyoslash, ularning universal hamda kontekstga bog'liq lingvomadaniy xususiyatlarini tavsiflashdir. Tadqiqot obyekti – ikki tildagi oila semantikasiga oid birliklar; predmeti – ularning konseptual, baholovchi va pragmatik mazmuni. Tadqiqot mustaqil sotsiologik so'rov yoki chastotaviy korpus hisob-kitobi sifatida taqdim etilmaydi; natijalar nazariy-adabiy manbalar va tanlangan til misollarining sifat tahliliga asoslanadi.

Kognitiv tilshunoslik tilni bilimlarni tashkil etish va tajribani konseptuallashtirish bilan bog'liq tizim sifatida talqin qiladi. Lakoffning prototipik kategoriyalar haqidagi qarashlari konsept chegaralarining doim qat'iy bo'lmasligini ko'rsatadi (Lakoff, 1987). Shu asosda OILA konseptining markaziy a'zolari bilan chekka a'zolarini ajratish mumkin: ota-ona, farzand, turmush o'rtog'i kabi birliklar ko'plab vaziyatlarda yadroga yaqinlashadi; uzoq qarindoshlar, uy xo'jaligi va ramziy oila tushunchalari esa kontekstga ko'ra periferiyaga o'tadi.

Freym nazariyasi birlik ma'nosini tushunishda unga aloqador vaziyat va bilimlar majmuasini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi (Fillmore, 1982). OILA freymi a'zolar, rollar, o'zaro majburiyatlar, makon, kundalik amaliyot, ijtimoiy marosim va hissiy munosabatlar kabi slotlardan iborat deb modellashtirilishi mumkin. Bunda slotlar doim bir xil to'ldirilmaydi: oilaning tarkibi, yashash shakli va qarindoshlik tizimi ijtimoiy muhitga ko'ra o'zgaradi.

Aksiologik tahlil birliklarning qanday qadriyatni ifodalashi va unga qanday baho berilishini o'rganadi. Wierzbicka tilning tayanch so'zlari madaniy qadriyatlar bilan bog'lanishini ko'rsatadi (Wierzbicka, 1997). Biroq bir tilga oid bitta maqolni barcha so'zlovchilar dunyoqarashining dalili deb qabul qilish metodologik jihatdan xato bo'ladi. Baholashda matn turi, nutq vaziyati, so'zlovchi niyati va ijtimoiy kontekst hisobga olinadi.

Mazkur maqolada to'rtta tahlil amali qo'llanadi: birinchisi, konseptning nominativ maydonini ajratish; ikkinchisi, semantik komponentlar va freym slotlarini aniqlash; uchinchisi, baholovchi qutblar va metaforik modellarni tavsiflash; to'rtinchisi, inglizcha va o'zbekcha birliklarni kontekstual ekvivalentlik

darajasiga ko‘ra qiyoslash. Har bir misolga nisbatan literal ma‘no, konnotatsiya va kommunikativ vazifa farqlanadi.

Metodologik cheklov shundaki, namunalar muallif tomonidan tushuntirish maqsadida tanlangan, muvozanatlashtirilgan milliy korpusdan tasodifiy tanlab olinmagan. Shu sababli «o‘zbek tilida doimo», «ingliz madaniyatida faqat» kabi mutlaq xulosalardan tiyilinadi. Taklif etilayotgan konseptual model empirik tekshirishga ochiq ishchi model sifatida qaraladi.

O‘zbek tilida oila birlikning asosiy nomi bo‘lib, xonadon, ro‘zg‘or, uy, ota-ona, farzand, aka-uka, opa-singil, qarindosh va avlod kabi birliklar bilan ma’noviy aloqaga kirishadi. Ularning barchasi bir xil denotativ hajmga ega emas. Oila ijtimoiy va qarindoshlik munosabatlarini umumlashtiradi; xonadon oilaning yashash muhiti, ijtimoiy mavqeyi yoki nasliy davomiyligini faollashtirishi mumkin; ro‘zg‘or esa kundalik turmush va xo‘jalik mas‘uliyatini oldinga chiqaradi.

Ingliz tilida family, household, home, relatives, kin, parents, offspring, siblings, marriage kabi birliklar OILA maydonining turli qirralarini ifodalaydi. Family odatda qarindoshlik yoki yaqin ijtimoiy birlikni bildiradi; household birgalikdagi yashash va xo‘jalik tashkilotiga urg‘u beradi; home esa makon bilan birga hissiy yaqinlik, xavfsizlik va mansublikni ham anglatishi mumkin. Inglizcha home so‘zining barcha qo‘llanishlarini o‘zbekcha uy bilan, household so‘zini esa xonadon bilan avtomatik tenglashtirish to‘g‘ri emas.

O‘zbekcha «xonadon» bilan inglizcha «household»ning muayyan vaziyatlarda mos kelishi ularning konseptual tuzilishi to‘liq bir xil degani emas. Masalan, «xonadonimizga tashrif buyuring» iborasida mehmondo‘stlik va shaxsiy makonga taklif etish pragmatikasi faol bo‘lsa, «household income» birikmasida iqtisodiy hisob birligi yetakchilik qiladi. «Family values» iborasi esa ingliz tilida turli siyosiy, diniy yoki ijtimoiy kontekstlarda turlicha talqin qilinishi mumkin.

Nominativ maydonni ajratishda sinonimiya va assotsiativ yaqinlikni aralashtirmaslik muhim. «Mehr», «hurmat», «ishonch», «mas‘uliyat» so‘zlari oilaning lug‘aviy sinonimlari emas, balki konseptning qadriy komponentlari hisoblanadi. Xuddi shuningdek, English care, trust, commitment, belonging birliklari family so‘ziga teng emas; ular oila freymida faollashuvchi munosabatlarni nomlaydi.

Konsept yadrosi deb belgilangan komponentlar ham kontekstga bog‘liq: farzandsiz er-xotin, yakka ota yoki ona, asrab olingan farzandlar va boshqa oila shakllari tilning real qo‘llanishida uchraydi. Shu sababli modelni faqat bitta an’anaviy oila tarkibiga bog‘lab qo‘yish nazariy imkoniyatlarni cheklaydi. Prototip modelining afzalligi aynan markaziy va chekka namunalar o‘rtasidagi o‘tishlarni izohlashidadir (Lakoff, 1987).

OILA freymiga kiruvchi birinchi komponent «ishtirokchilar» slotidir. Unda ota, ona, farzand, aka-uka, opa-singil, turmush o‘rtog‘i, bobo, buvi va boshqa qarindoshlik rollari ifodalanadi. Ingliz tilida father, mother, child, brother, sister, spouse, grandparents kabi birliklar ushbu slotni to‘ldiradi. Mazkur ro‘yxatlar ikki tilda aynan bir xil ijtimoiy tasnif mavjudligini isbotlamaydi, chunki murojaat shakllari va qarindoshlikning tafsilotli nominatsiyasi farqlanishi mumkin.

Ikkinchi komponent «munosabatlar» slotidir. Mehr, g‘amxo‘rlik, hurmat, ishonch, burch va o‘zaro yordam oila haqidagi ijobiy aksiologik tasavvurlarni shakllantiradi. Ingliz tilidagi affection, support, respect, trust, responsibility kabi birliklar semantik jihatdan yaqin bo‘lsa-da, har birining qo‘llanish doirasi alohida. Oila ichidagi munosabatlar faqat ijobiy bo‘lishi shart emas: nizo, masofa, nazorat, begonalashuv kabi salbiy tajribalar ham konseptning tarkibiga kiradi.

Uchinchi komponent «makon» slotidir. Uy, xonadon, ostona, dasturxon singari birliklar o‘zbek tilida oilaviy hayot bilan bog‘liq obrazlar yaratadi. Inglizcha home, hearth, roof, table kabi birliklar ham makonning ijtimoiy va hissiy

talqinini kuchaytirishi mumkin. Biroq ushbu obrazlarning tarixiy va janriy qo'llanishlari farq qiladi; masalan, hearth ko'proq an'anaviy yoki badiiy kontekstlarda uchraydi.

To'rtinchi komponent «vaqt va davomiylik» slotidir. Avlod, nasl, voris, meros, tarbiya kabi birliklar oilaning davomiyligini belgilaydi. Ingliz tilida generation, heritage, inheritance, upbringing, legacy kabi birliklar o'xshash kognitiv hududni ifodalaydi. Bu slot oila haqidagi tasavvurning faqat hozirgi a'zolar yig'indisi emas, balki tarixiy xotira va kelajak mas'uliyati bilan ham bog'liqligini ko'rsatadi.

Beshinchi komponent «amaliyot» slotidir: birga yashash, farzand tarbiyasi, mehnat taqsimoti, g'amxo'rlik, bayram va marosimlar. Kognitiv jihatdan bunday amaliyotlar ssenariylar shaklida uyushadi: oilaviy uchrashuv, mehmon kutish, farzandni tarbiyalash, qarindoshga yordam berish kabi vaziyatlar odatiy ishtirokchi va harakatlar ketma-ketligiga ega. Biroq har bir jamiyatda ssenariylar o'zgaruvchan bo'lib, ular barcha oilalar uchun majburiy me'yor sifatida talqin qilinmaydi.

Aksiologik yadro oilaning qanday qadriyatlar bilan bog'lanishini ifodalaydi. O'zbek tilidagi «mehr», «oqibat», «hurmat», «baraka», «totuvlik» birliklari oilaviy munosabatlarni ijobiy baholashda faol semantik resurs hisoblanadi. Ingliz tilidagi love, care, respect, loyalty, commitment va support ham shunga yaqin qadriy munosabatlarni ifodalashi mumkin. Shunga qaramay, bu birliklarni to'liq ekvivalent deb hisoblash noto'g'ri: masalan, oqibatning ijtimoiy burch va davomli g'amxo'rlik bilan bog'liq qirralari oddiy care so'zi bilan har doim ham to'liq berilmaydi.

Mehr konsepti ko'pincha hissiy yaqinlikni, mas'uliyat esa amaliy harakatni bildiradi. Bu ikki komponentning birlashuvi oila konseptidagi «g'amxo'rlik» modelini yaratadi: yaqinlik faqat his sifatida emas, balki qo'llab-quvvatlash, vaqt ajratish, xavfsizlikni ta'minlash va yordam berish orqali voqelanadi. Ingliz tilidagi *«to care for one's family»* ham ayni munosabatning amaliy jihatini ko'rsatadi.

Hurmat kategoriyasi oila a'zolari o'rtasidagi ijtimoiy masofa va rollar bilan bog'liq. O'zbek tilida kattalarga murojaatning ayrim odobiy shakllari va «ota-onani hurmat qilish» kabi birliklar ierarxik munosabatni aks ettirishi mumkin. Ingliz tilida respect for parents, mutual respect va family responsibility kabi ifodalar ham hurmatni qadriyat sifatida ifodalaydi. Farqni «bir madaniyat hurmat qiladi, boshqasi qilmaydi» degan xulosaga aylantirish ilmiy jihatdan asossizdir.

Mas'uliyat va mustaqillik o'zaro zid qadriyatlar emas. Oilaviy hayotda qarindoshlarga yordam berish va shaxsiy chegaralarni saqlash birgalikda mavjud bo'lishi mumkin. Shu bois OILA konseptining aksiologik modeli «jamoaviylik – individuallik»ni qattiq qarama-qarshilik sifatida emas, muayyan kontekstlarda turlicha muvozanatlashadigan ikkita yo'nalish sifatida ko'radi.

Ijobiy baho bilan bir qatorda salbiy baho ham tahlil qilinishi kerak. Masalan, oiladagi kelishmovchilik, beparvolik, ishonchsizlik yoki haddan tashqari nazorat kabi hodisalar oila haqidagi ijobiy idealning buzilishi sifatida talqin qilinishi mumkin. Aksiologik oppozitsiyalar mehr – beparvolik, birdamlik – begonalashuv, ishonch – shubha, mas'uliyat – loqaydlik kabi juftliklar orqali izohlanadi.

Maqol va barqaror birikmalar konseptning baholovchi qatlamini o'rganishda qulay materialdir. O'zbek tilidagi *«Ota rozi – Xudo rozi»* maqoli ota roziligi, hurmat va diniy-axloqiy baholashning kesishishini namoyon qiladi. Bu maqolning pragmatik vazifasi turli kontekstlarda nasihat, ogohlantirish yoki xatti-harakatni oqlash bo'lishi mumkin. Uni barcha o'zbek oilalarining real amaliyotini ifodalovchi statistik fakt deb qabul qilib bo'lmaydi.

Ingliz tilidagi «Blood is thicker than water» iborasi qarindoshlik aloqalarining muhimligini ta'kidlash uchun ishlatilishi mumkin. Biroq uning qo'llanishi doim ijobiy emas: ba'zan qarindoshlik majburiyati bilan shaxsiy tanlov o'rtasidagi ziddiyatni ham ko'rsatadi. O'zbek tiliga so'zma-so'z tarjima

qilinganda obraz tushunarli bo‘lishi mumkin, lekin kommunikativ funksiyani to‘liq saqlash uchun kontekstual sharh talab etiladi.

«*Home is where the heart is*» ifodasi home konseptini jismoniy manzildan ko‘ra hissiy mansublik bilan bog‘laydi. O‘zbekcha «uy» so‘zi ham badiiy va og‘zaki nutqda shunday ko‘chma ma’noga ega bo‘lishi mumkin. Demak, til birliklari orasidagi farq mutlaq emas; ularni tanlangan kontekst va metaforik faollashuv asosida qiyoslash lozim.

«Farzand – ko‘zning nuri» kabi obrazli ifoda farzandning yuqori emotsional qadriyat sifatida tasavvur qilinishini ko‘rsatadi. Ingliz tilidagi «the apple of someone’s eye» iborasi ham aziz insonni baholashga xizmat qiladi, ammo faqat farzandga nisbatan qo‘llanmaydi. Shu bois bu juftlik semantik jihatdan yaqin, lekin referensial va pragmatik doirasi to‘liq bir xil bo‘lmagan ifodalar sifatida tahlil qilinadi.

Paremiologik birliklarni tahlil qilishda uchta savol muhim: ibora qaysi qadriyatni tasdiqlaydi; qanday obraz yoki metaforadan foydalanadi; nutq vaziyatida qanday ta’sir ko‘rsatadi? Bunday ko‘p qatlamli yondashuv maqolning lug‘aviy mazmunini uning normativ yoki kinoyaviy ishlatilishidan farqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, maqollar tarixiy davrlar bo‘yicha o‘zgaradi va bir madaniyat ichida ham qarama-qarshi maqollar mavjud bo‘lishi mumkin.

Kognitiv metafora nazariyasiga ko‘ra, abstrakt munosabatlar ko‘pincha aniqroq tajriba sohalari orqali tushuntiriladi (Lakoff & Johnson, 1980). Oila konseptida *makon, panoh, ildiz, rishta* va *yo‘l* kabi manba sohalari faollashishi mumkin. O‘zbek tilidagi «oila rishtalari», «ildiz», «xonadon tayanchi» singari ifodalar o‘zaro bog‘liqlik, kelib chiqish va barqarorlikni obrazlashtiradi. Ingliz tilidagi family ties, family roots, family bonds ham shu semantik yo‘nalishlarga yaqin.

«Rishtalar» va ties o‘rtasidagi o‘xshashlik munosabatning bog‘lovchi narsa sifatida konseptuallashishini ko‘rsatadi. Bunda manba soha – jismoniy bog‘lanish; maqsad soha – ijtimoiy va hissiy munosabat. Ushbu ko‘chishning aksiologik ma’nosi kontekstga bog‘liq: rishta birdamlikni bildirishi mumkin, biroq ayrim matnlarda cheklov yoki majburiyatni ham anglatishi ehtimol.

«Ildiz» va roots modeli oilani tarixiy davomiylik hamda kelib chiqish bilan bog‘laydi. Family roots ifodasi ingliz tilida nasab va madaniy mansublik haqida so‘zlashda qo‘llanadi; o‘zbekcha «ildizini unutmaslik» ham xotira va avlod davomiyligini ta‘kidlashi mumkin. Biroq aynan bir xil metaforik obrazning mavjudligi barcha ijtimoiy talqinlarning tengligini anglatmaydi.

«Uy – panoh» modeli oila va xavfsizlikni bog‘laydi. Inglizcha safe home, a place to belong, o‘zbekcha «uyim – qo‘rg‘onim» kabi ifodalar makonning ijobiy emotsional bahosini yaratadi. Shu bilan birga, real hayotda uy har doim xavfsiz bo‘lavermaydi; konseptual ideal bilan ijtimoiy voqelikni farqlash aksiologik tahlilning zarur shartidir.

Metaforik modellarni o‘rganishda konseptual xaritalash va oddiy obrazli so‘z qo‘llanishini bir-biridan ajratish lozim. Bitta metafora asosida umumiy kognitiv mexanizm mavjudligi haqida qat’iy xulosa chiqarishdan ko‘ra, bir nechta mustaqil misol va korpusdagi takroriy qo‘llanishlar bilan dalillash afzal. Mazkur maqolada modellar sifat jihatdan tavsiflanadi, ularning chastotasi yoki ustunligi haqidagi da’vo ilgari surilmaydi.

Lingvomadaniy qiyoslashda birinchi xavf – milliy madaniyatlarni bir jinsli tizim sifatida tasvirlashdir. Ingliz tilida so‘zlovchilar turli mamlakatlar, avlodlar, ijtimoiy qatlamlar va madaniy tajribalarga mansub. O‘zbek tilida ham shahar-qishloq, avlod, ta’lim, kasb va individual tajriba farqlari mavjud. Shu sababli qiyoslash til birliklarining ehtimoliy semantik tendensiyalariga qaratilishi, jamiyat haqida haddan tashqari umumiy xulosalardan saqlanishi kerak.

Ikkinchi muammo – ekvivalentlik darajasidir. Family so‘zi ko‘pincha oila deb tarjima qilinadi, ammo «extended family», «family business», «chosen family» kabi birikmalarda kontekstga qarab izohli tarjima

zarur bo‘lishi mumkin. O‘zbekcha xonadon so‘zining inglizchaga tarjimasi ham vaziyatga ko‘ra household, family, home yoki boshqa ifoda bo‘lishi mumkin.

Uchinchi muammo – aksiologik konnotatsiyani saqlash. Masalan, o‘zbekcha «oqibatli farzand» iborasini faqat caring child deb berish ayrim vaziyatlarda yaqin ma’no beradi, ammo avlodlararo mas’uliyat, ehtirom va ijtimoiy burch kabi qo‘shimcha qirralarni har doim ham to‘liq aks ettirmaydi. Tarjimada «dutiful and caring child» kabi kengaytirilgan yechimlar kontekstga qarab mos kelishi mumkin.

To‘rtinchi muammo – pragmatik ekvivalentlik. «Blood is thicker than water»ning so‘zma-so‘z tarjimasi obrazni saqlasa ham, o‘zbek kitobxoni uchun uning vazifasini tushuntirish talab etilishi mumkin. Aksincha, «Ota rozi – Xudo rozi» maqolini inglizchaga tarjima qilishda diniy komponentni neytrallashtirish uning aksiologik asosini o‘zgartiradi. Bunday holatda tarjima strategiyasi matn janri, auditoriya va kommunikativ maqsadga bog‘liq.

Beshinchi muammo – baholashning kontekstga bog‘liqligi. «Family first» ifodasi birdamlikni tasdiqlashi ham, tanqidiy vaziyatda individual erkinlikka qarshi qo‘yilgan me’yor sifatida ishlatilishi ham mumkin. Xuddi shunday, «oila sha’ni» birikmasi ijobiy ijtimoiy mas’uliyatni yoki ayrim matnlarda ortiqcha bosimni anglatishi mumkin. Demak, tarjimashunoslik tahlilida faqat lug‘aviy ekvivalent emas, so‘zlovchining bahosi ham aniqlanishi kerak.

Sifat tahlili asosida OILA konseptining umumiy yadrosini quyidagi komponentlar bilan tavsiflash mumkin: qarindoshlik yoki yaqinlik, o‘zaro g‘amxo‘rlik, mansublik, mas’uliyat, avlodlar davomiyligi va yashash muhiti. Ushbu komponentlar ikki tilning barcha birliklarida bir xil darajada aks etmaydi; ular turli nominatsiyalar va diskurslarda navbatma-navbat faollashadi.

O‘zbekcha oila va inglizcha family umumiy referensial maydonga ega bo‘lsa-da, xonadon – household va uy – home juftliklari kontekstga sezgirroq. Bu holat tarjimada so‘zning asosiy denotatsiyasi bilan birga uning emotsional, ijtimoiy va madaniy konnotatsiyasini ham hisobga olish zarurligini ko‘rsatadi.

Frazeologik birliklarda *rishta, ildiz* va *panoh* metaforalarining uchrashi oila haqidagi tasavvurlarni jismoniy bog‘lanish, tarixiy davomiylik va xavfsizlik bilan konseptuallashtirish imkonini beradi. Mazkur modellar ikki tilda ham tushunarli bo‘lishi mumkin, ammo ularning nutqiy faolligi va janriy tarqalishi mustaqil korpus tadqiqotini talab qiladi.

Aksiologik jihatdan ijobiy qutbda mehr, hurmat, ishonch, qo‘llab-quvvatlash va mas’uliyat; salbiy qutbda esa beparvolik, ishonchsizlik, begonalashuv va nizolar joylashadi. Bu qarama-qarshiliklar oila konseptining baholovchi tizimini tashkil qiladi, lekin har bir birlikning bahosi konkret kontekstda qayta shakllanishi mumkin.

Qiyoslash natijalarini to‘rt qatlamli ishchi modelda ifodalash taklif etiladi: nominativ qatlam (oila/family va yaqin birliklar), freym qatlam (ishtirokchilar, munosabatlar, makon, davomiylik), aksiologik qatlam (ijobiy va salbiy baholar), pragmatik qatlam (nasihat, hamdardlik, maqtov, tanqid va tarjima strategiyasi). Ushbu model keyingi korpus tadqiqotlari uchun sinovdan o‘tkazilishi mumkin.

Natijalar OILA konseptini bitta lug‘aviy birlikka tenglashtirmaslik zarurligini ko‘rsatadi. Konseptning ko‘p qatlamli tuzilishi uning nominativ, kognitiv, aksiologik va pragmatik ko‘rsatkichlarini farqlashni talab qiladi. Bunday farqlash so‘z ma’nosi bilan madaniy qadriyatni avtomatik tenglashtirish xavfini kamaytiradi.

Tadqiqotning kuchli tomoni shundaki, bir xil konsept ikki tilda bir nechta semantik yo‘nalish orqali tavsiflanadi. Lekin metodning cheklovi ham aniq: tanlangan misollar tilning butun korpusini ifodalamaydi. Kelgusida muvozanatli matn korpuslaridan oila va family atrofidagi kollokatsiyalar, baholovchi sifatlar,

metaforik konstruksiyalar hamda nutq janrlarini tanlab, chastotaviy va statistik taqqoslash zarur.

Bundan tashqari, turli avlod vakillari ishtirokida assotsiativ tajriba o‘tkazish orqali konsept yadrosi haqidagi farazlarni tekshirish mumkin. Respondentlardan oila yoki family so‘ziga birinchi assotsiatsiyalarni keltirish, ijobiy va salbiy baholovchi birliklarni ajratish, tanlangan maqollarning qo‘llanish vaziyatini izohlash so‘ralishi mumkin. Bunday ma’lumotlar hozirgi maqolada yig‘ilmaganligi sababli natija sifatida taqdim etilmaydi.

Gnoseologik nuqtayi nazardan oila haqidagi bilim til orqali faqat aks ettirilmaydi, balki nutqiy faoliyatda qayta tashkil etiladi. Masalan, nasihatda bir xil ibora me’yorni mustahkamlashi, badiiy matnda esa shu me’yor tanqid qilinishi mumkin. Shu bois konseptni barqaror lug‘aviy sxema va o‘zgaruvchan kommunikativ jarayonning o‘zaro munosabati sifatida o‘rganish maqsadga muvofiq.

Qiyosiy modelning birinchi mezoni denotativ moslikdir. Bunda qaysi birliklar bir xil ijtimoiy referentni bildirishi tekshiriladi. Masalan, family va oila ko‘p hollarda bir xil tushunchaga ishora qiladi, ammo inglizcha household hamda o‘zbekcha xonadon muayyan matnlarda uy xo‘jaligi, nasl yoki yashash joyi bilan bog‘liq qo‘shimcha ma’nolarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun qiyoslashda bir xil referentning mavjudligi semantik to‘liqlikni anglatmasligi alohida qayd etiladi.

Ikkinchi mezon konseptual profilning mosligidir. Bu yerda muayyan birlikning qaysi freym slotini oldinga chiqarishi aniqlanadi. Masalan, ota-ona yoki parents ishtirokchilar slotini faollashtirsa, ro‘zg‘or va household kundalik faoliyat bilan bog‘liq slotni ko‘proq yoritishi mumkin. «Avlod» va generation esa tarixiy davomiylikni oldinga chiqaradi. Bunday profilni farqlash konseptning qaysi qismi til birligi orqali voqelanayotganini aniqlashtiradi.

Uchinchi mezon aksiologik yo‘nalishdir. Birlik ijobiy, salbiy yoki kontekstga bog‘liq ikkiyoqlama bahoni ifodalashi mumkin. «Oilaparvar» so‘zi ko‘pincha ijobiy bahoni anglatadi; «oila bosimi» birikmasi esa salbiy tajribani faollashtiradi. Inglizcha family-oriented ijobiy mazmunda qo‘llanishi mumkin, family pressure esa ijtimoiy cheklovni bildiradi. Mazkur juftliklar oilaga doir qadriyatlar bir xil konsept ichida qarama-qarshi baholovchi yo‘nalishlarga ega bo‘lishini ko‘rsatadi.

To‘rtinchi mezon metaforik moslikdir. Family roots va «oila ildizlari» kabi ifodalarda bir xil manba soha ishlatilishi mumkin. Biroq bir xil metafora mavjudligi uning pragmatik vazifasi ham bir xil degani emas. Badiiy matnda ildiz o‘zlikni anglash vositasi bo‘lsa, publitsistik matnda nasabga urg‘u berishi, shaxsiy suhbatda esa xotira yoki sog‘inchni ifodalashi mumkin.

Beshinchi mezon nutqiy vazifadir. Oila bilan bog‘liq birliklar tabrik, nasihat, munozara, tarjimai hol, huquqiy hujjat, reklama va badiiy tasvirda turlicha funksiyalarni bajaradi. «Oila qadriyatlari» va family values birikmalari o‘xshash tarjima ekvivalenti bo‘lsa-da, ularning siyosiy yoki diniy matnlardagi talqini alohida tekshirilishi zarur. Ayniqsa, normativ mazmundagi matnni tavsifiy matndan ajratish konseptual tahlilning muhim talabidir.

Oltinchi mezon tarixiy va avlodlararo o‘zgarishdir. Oila a’zolari, nikoh, farzand tarbiyasi va yashash joyiga doir birliklarning bahosi davrlar davomida o‘zgarishi mumkin. Bunday o‘zgarish haqidagi farazlarni isbotlash uchun turli yillardagi matnlar va so‘zlovchilar guruhlari bo‘yicha ma’lumot to‘plash zarur. Hozirgi sifat tahlili tarixiy o‘zgarishni o‘lchamaydi, faqat kelgusi tadqiqot uchun tahliliy parametrni taklif etadi.

Yettinchi mezon tarjimadagi yo‘qotish va kompensatsiyadir. Agar bitta tildagi birlik boshqa tilda bevosita muqobilga ega bo‘lmasa, tarjimon izohlash, semantik kengaytirish, madaniy sharh yoki pragmatik moslashtirish strategiyasini tanlashi mumkin. Masalan, «oqibat» so‘zining ayrim qo‘llanishlarida oddiy kindness tarjimasi davomiy qarindoshlik burchini to‘liq bermasligi ehtimol. Shu bois tarjima tanlovi so‘zning izohli lug‘atdagi

ma’nosiga emas, konkret matndagi konseptual profilga tayanishi lozim.

Sakkizinchi mezon dalilning ishonchliligidir. Qiyosiy tadqiqotlarda uchraydigan keng tarqalgan xatolardan biri tanlangan ikki yoki uchta maqol asosida butun xalqning qadriyat tizimi haqida hukm chiqarishdir. Ishonchli umumlashtirish uchun manbalarning janriy muvozanati, matnlarning davriy tarkibi, kontekstlar soni va birliklarning haqiqiy qo‘llanish chastotasi tekshirilishi kerak. Mazkur maqoladagi tavsiflar metodologik namuna bo‘lib, keng qamrovli statistik xulosa o‘rnini bosmaydi.

To‘qqizinchi mezon so‘zlovchi pozitsiyasidir. Bir xil maqol turli nutqiy vaziyatlarda ijobiy nasihat, kinoya, tanqid yoki qarshilik ifodasi bo‘lib kelishi mumkin. Shuning uchun baholovchi birlikning aksiologik ma’nosi uning tarixan shakllangan lug‘aviy mazmuni bilan birga so‘zlovchining niyati va tinglovchining talqiniga ham bog‘liq. Ushbu parametrni hisobga olish ayniqsa badiiy dialog va ijtimoiy tarmoq diskursini tahlil qilishda zarur.

O‘ninchi mezon konsept chegarasidir. *Oila* konsepti bilan *qarindoshlik, uy, tarbiya, muhabbat* va *mas’uliyat* konseptlari kesishadi, ammo bir-birini to‘liq qamrab olmaydi. Tadqiqotchi har bir birlikni aynan qaysi konseptual qatlamga kiritayotganini ko‘rsatishi kerak. Shu tartibda tashkil etilgan model konseptlararo munosabatlarni izohlash, tasnifda takrorlanishlarning oldini olish va ikki til materialini yagona metodologik asosda qiyoslash imkonini beradi.

Mazkur mavzuni keyingi bosqichda rivojlantirish uchun avvalo o‘zbek va ingliz tillaridagi matnlarni janrlar bo‘yicha qiyosiy tanlash talab etiladi. Badiiy adabiyot, ommaviy axborot vositalari, ta’lim materiallari, shaxsiy suhbatlar va rasmiy hujjatlarda oila bilan bog‘liq birliklar turli kommunikativ vazifalarni bajaradi. Shu sababli yagona korpusga faqat bitta janr matnlarini kiritish konseptning ko‘p qirraliligini to‘liq yoritmaydi. Har bir janr uchun alohida kichik korpus tuzish va natijalarni keyinchalik birlashtirish maqsadga muvofiq.

Ikkinchi istiqbolli yo‘nalish assotsiativ eksperimentdir. Ishtirokchilardan «oila» yoki «family» so‘ziga bog‘liq birinchi beshta tasavvurni yozish, so‘ngra ularni hissiy, ijtimoiy, makoniy va me’yoriy guruhlarga ajratish so‘ralishi mumkin. Bunday tajribada yosh, jins, til bilish darajasi va yashash muhiti kabi omillar oldindan qayd etilishi kerak. Assotsiatsiyalar soni va takrorlanish darajasi prototipik yadro haqidagi taxminlarni sinashga yordam beradi. Lekin bunday eksperiment o‘tkazilmaguncha uning natijalari haqida xulosa berish mumkin emas.

Uchinchi yo‘nalish korpusdagi kollokatsiyalarni o‘rganishdir. O‘zbekcha oila so‘zi bilan birga ishlatiladigan sifatlar, fe’llar va otlar, inglizcha family bilan birikadigan birliklar tizimli qayd etilishi mumkin. Masalan, «mustahkam oila», «baxtli oila», «oilani asrash» kabi birliklarning inglizcha strong family, happy family, support a family kabi konstruksiyalar bilan funksional munosabati tekshiriladi. Bunda kollokatsiya mavjudligi bilan uning chastotasi, ma’noviy yaqinligi bilan pragmatik tengligini aralashtirmaslik lozim.

To‘rtinchi yo‘nalish diaxronik tahlildir. Turli davrlarda yozilgan matnlar oilaning ijtimoiy roli va qadriyatlarining qanday ifodalanganini ko‘rsatishi mumkin. Masalan, tarixiy romanlarda avlod va nasab birliklari, zamonaviy publitsistikada esa ish va oila muvozanati kabi mavzularning faollashuvi tadqiq etilishi mumkin. Bunday farazlarni asoslash uchun vaqt kesimlari teng va janr jihatidan solishtiriladigan material bo‘lishi kerak.

Beshinchi yo‘nalish tarjimaviy ekvivalentlikning tajribaviy tekshiruvidir. Bir nechta mustaqil tarjimonga oila bilan bog‘liq maqol va frazeologizmlarni tarjima qilish topshirilib, ularning strategiyalari solishtirilishi mumkin. So‘zma-so‘z tarjima, izohli tarjima, funksional muqobil va madaniy moslashtirish natijalari matn turi hamda o‘quvchi ehtiyojiga ko‘ra baholanadi. Shu orqali konseptual-

aksiologik modelning amaliy qo‘llanish darajasi haqida dalilga asoslangan xulosa chiqarish imkoniyati paydo bo‘ladi.

Oltinchi yo‘nalish oilaga oid baholovchi birliklarning nutqdagi ziddiyatli qo‘llanishini o‘rganishdir. «Mas’uliyat» ba’zi kontekstlarda g‘amxo‘rlik, boshqa vaziyatlarda esa haddan tashqari majburiyatni anglatishi mumkin. «Mustaqillik» bir matnda shaxsiy yetuklikni, boshqa matnda yaqinlardan uzoqlashishni bildirishi ehtimol. Bunday semantik siljishlarni faqat lug‘aviy ma’no bilan tushuntirib bo‘lmaydi. Ular kommunikativ vaziyat, nutq janri, so‘zlovchi pozitsiyasi va ijtimoiy kutishlar bilan birga tahlil qilinishi lozim.

OILA konseptini lingvokognitiv tahlil qilishda biologik qarindoshlik, huquqiy nikoh, birgalikdagi turmush va emotsional yaqinlik tushunchalarini bir-biridan farqlash zarur. Masalan, o‘zbek tilidagi “oila a’zosi” ifodasi muayyan ijtimoiy guruhga mansublikni bildirsa, “o‘z odamimiz” birikmasi qon-qarindoshlikdan tashqariga chiqadigan ishonch va yaqinlikni ham ifodalashi mumkin. Ingliz tilidagi “family member” va “one of the family” birliklari o‘rtasida ham shunga o‘xshash semantik masofa kuzatiladi. Biroq bunday yaqinlik ikki tildagi birliklarning har bir kontekstda to‘liq o‘zaro almashtirilishini anglatmaydi. Ularning qo‘llanishi kommunikativ vaziyat, ishtirokchilar munosabati va nutq maqsadiga bog‘liq.

Aksiologik baholashning o‘zgaruvchanligi *“oilaparvar”* va *“family-oriented”* birliklari orqali ko‘rinadi. Har ikkisi odatda ijobiy sifatni bildirishi mumkin, ammo baholashning markazi bir xil emas: birinchi birlik oila manfaatiga sadoqatni ta’kidlashi, ikkinchisi esa shaxsning ustuvor yo‘nalishlarini tavsiflashi mumkin. Ish muhitida, shaxsiy munosabatda yoki ijtimoiy reklamada bu sifatlarning talqini turlicha bo‘ladi. Demak, aksiologik ekvivalentlikni aniqlashda lug‘aviy o‘xshashlik bilan cheklanmasdan, baholash subyekti, mezoni va pragmatik oqibatini ham tekshirish lozim.

Konsept chegaralarini aniqlashda “uy” va “home” juftligi alohida e’tiborga loyiq. Har ikkala birlik yashash makonini ifodalasa-da, ularda o‘zini xavfsiz his qilish, yaqinlar bilan birga bo‘lish va tegishlilik tuyg‘usi kabi qo‘shimcha semalar ham faollashadi. Shu bilan birga, “uy” har doim ham *“oila”* bilan aynan bir tushuncha emas; yolg‘iz yashovchi shaxsning uyi ham mavjud. Xuddi shuningdek, *“home”* so‘zi muayyan bino, tug‘ilib o‘sgan hudud yoki hissiy bog‘liqlik makonini bildirishi mumkin. Mazkur ko‘pma’nolilik OILA konseptining leksik ifodasi bilan uning keng assotsiativ maydonini metodologik jihatdan ajratishni talab qiladi.

O‘zbek tilidagi *“aka”, “uka”, “opa”, “singil”* birliklari qarindoshlikning yoshga asoslangan ichki differensiatsiyasini leksik jihatdan ochiq belgilaydi. Ingliz tilidagi “brother” va “sister” esa odatda shu qarama-qarshilikni asosiy leksik ma’noda kodlamaydi; yosh tafovuti “older brother”, “younger sister” kabi aniqlovchilar orqali ifodalanadi. Ushbu tafovutdan ijtimoiy munosabatlarning qat’iy darajasi haqida mutlaq xulosa chiqarib bo‘lmaydi. Shunga qaramay, nomlash tizimining o‘zi qaysi axborot muntazam ravishda leksiklashishini ko‘rsatadi. Bu holat konseptual tuzilmaning lisoniy tanlovga ta’sirini o‘rganish uchun samarali qiyosiy mezondir.

Qarindoshlik terminlarining murojaat vazifasida qo‘llanishi ham konseptning pragmatik qatlamini ochadi. O‘zbek tilida “opa” yoki “aka” ayrim vaziyatlarda qarindosh bo‘lmagan kishiga hurmat va ijtimoiy yaqinlik ifodalovchi murojaat sifatida ishlatiladi. Ingliz tilida esa “brother” va “sister”ning bunday ishlatilishi ma’lum diniy, guruhiy yoki norasmiy muhit bilan bog‘lanishi mumkin. Mazkur qiyoslash birliklarning qaysi biri “ko‘proq hurmatli” ekanini emas, balki murojaat shaklining qanday ijtimoiy ma’nolarni faollashtirishini aniqlashga xizmat qiladi.

Oila freymida rol va qadriyat o‘rtasidagi munosabat ham bir yo‘nalishli emas. “Ota” va “mother” kabi birliklar avvalo ijtimoiy-qarindoshlik rolini belgilaydi; g‘amxo‘rlik, mas’uliyat yoki fidoyilik kabi belgilar esa kontekstda faollashadigan baholovchi komponentlardir. Bu farqni saqlash muhim: aks

holda ma'lum ijtimoiy stereotip konseptning barcha qo'llanishlariga majburan tatbiq etiladi. Kognitiv tahlilda rollarning prototipik tavsifi bilan real oilaviy tajribalarning xilma-xilligini alohida ko'rsatish ilmiy xolislikni kuchaytiradi.

Oila konseptiga oid birliklarni tarjima qilishda nominativ muvofiqlik, konseptual yaqinlik va pragmatik adekvatlik alohida tekshirilishi kerak. "Oila davrasi"ni "family circle" shaklida berish ba'zi vaziyatlarda tabiiy bo'lsa, boshqa kontekstlarda "with the family" ifodasi nutq maqsadiga mosroq kelishi mumkin. Shuningdek, "oilaviy qadriyatlar" va "family values" birikmalari shaklan yaqin, biroq turli diskurslarda ular ijtimoiy siyosat, tarbiya yoki shaxsiy hayotga oid turli munozaralarni faollashtiradi. Shu sababli tarjimon so'zlarning umumiy lug'aviy ma'nosi bilan birga ularning baholovchi yukini ham hisobga olishi zarur.

Paremiologik materiallarda so'zma-so'z tarjima ayniqsa ehtiyotkorlikni talab qiladi. Maqolning vazifasi faqat xabar berish emas, balki muayyan xulq-atvor me'yorini tasdiqlash yoki tanqid qilish ham bo'lishi mumkin. Ingliz va o'zbek tillaridagi oila haqidagi maqollarni qiyoslashda avvalo kommunikativ vazifa, keyin semantik yadro va nihoyat obrazli shakl tekshirilsa, soxta ekvivalentlik xavfi kamayadi. Bir xil mavzuga tegishli ikki maqol avtomatik tarzda o'zaro tarjima ekvivalenti bo'lib qolmaydi. Ularning nutqiy qo'llanish doirasi va baholash kuchi ham mos kelishi lozim.

Madaniyatlararo muloqotda "yaqin oila", "katta oila" va "qarindoshlar" haqidagi tasavvurlarni bir xillashtirish xatoga olib kelishi mumkin. Ingliz tilidagi "immediate family" odatda yaqin qarindoshlik doirasini aniq chegaralashga xizmat qiladi; o'zbek tilidagi "yaqinlar" esa muayyan kontekstda qarindoshlikdan kengroq hissiy munosabatni bildirishi mumkin. Demak, konseptual-aksiologik tahlil tarjimada faqat lug'atdagi moslikni emas, balki ma'no chegarasi, hissiy rang va kommunikativ niyatni birgalikda baholashni talab qiladi.

O'zbek va ingliz tillarida *oila* konsepti qarindoshlik, hissiy yaqinlik, g'amxo'rlik, mansublik, mas'uliyat va avlodlar davomiyligini birlashtiruvchi ko'p qatlamli kognitiv-aksiologik tuzilma sifatida talqin qilinishi mumkin.

Konseptning nominativ maydonida oila/family yadro birliklari bilan bir qatorda xonadon/household, uy/home, ro'zg'or va boshqa birikmalar turli semantik qirralarni faollashtiradi. Ushbu birliklar tarjimada har doim to'liq mos kelmaydi.

Frazeologik va paremiologik materiallarda *rishta, ildiz* va *panoh* singari metaforik modellar hamda mehr – beparvolik, ishonch – shubha, birdamlik – begonalashuv kabi aksiologik oppozitsiyalar aniqlash uchun samarali tahlil mezonlari hisoblanadi.

References:

1. Fillmore, C. J. (1982). *Frame semantics*. In The Linguistic Society of Korea (Ed.), Linguistics in the Morning Calm. 111–137. Hanshin Publishing Company.
2. Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. University of Chicago Press.
3. Lakoff, G., & Johnson M. (1980). *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press.
4. Murdock, G. P. (1949). *Social Structure*. Macmillan.
5. Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures Through Their Key Words: English, Russian, Polish, German, and Japanese*. Oxford University Press.